

Seksuele oplichting

Je weg vinden als kind in het seksuele oerwoud

Dr. Martine F. Delfos, psycholoog, <http://home.wanadoo.nl/mfdelfos>

In: Jaarboek 2003: *Jongeren en seksualiteit*, Janusz Korczak Stichting, Uitgeverij Narratio, Amsterdam

Nanda van dertien zegt tegen haar juf die sinds kort een vriend heeft: Kan hij lekker bekken? De juf antwoordt geschrokken: 'Weet je wat bekken is?' 'Nee,' antwoordt Nanda blozend.

Seksualiteit is een onlosmakelijk onderdeel van het leven. Tijdens de adolescentie staat het meer op de voorgrond dan gedurende welke levensfase dan ook. De hormonen die seksualiteit ondersteunen, gieren door het adolescentie lichaam. Het ontdekken van de eigen seksuele identiteit en het experimenteren met seksualiteit staan volop in de adolescentie belangstelling. Het onderwerp is van alle tijden en toch moet iedere generatie opnieuw het wiel uitvinden om te ontdekken dat we er nog steeds zo weinig van weten. Komt er een programma over seksuele voorlichting voor jongeren op de televisie dan blijkt de kijkersgroep vooral uit ouderen te bestaan!

Recht op een eigen ontwikkeling

Kinderen hebben recht op een eigen ontwikkeling, ook van seksualiteit. Het *Verdrag van de Rechten van het kind* stelt dat kinderen hun eigen rechten hebben. In een wereld waar de rechten van het kind geratificeerd zijn, is het voor hen bijna niet mogelijk om een eigen seksualiteit op te bouwen. Ze worden via allerlei media overspoeld met beelden van een volwassen seksualiteit. Op internet moeten ze beschermd worden tegen nieuwe vormen van seksuele kinderuitbuiting; cyberpedoseksuelen dringen chattend de kinder- en puberwereld binnen. Misschien is een eerlijke seksuele voorlichting nog nooit zo moeilijk geweest. Misschien is het leeftijdsadequaat seksuele gevoelens ontwikkelen nog nooit zo lastig geweest.

Seks: probleem of leuk?

Seksualiteit is een gevoelig onderwerp in ieders leven. Het opbouwen van een seksuele relatie is een van de moeilijkste taken waar de mens voor staat. Zodanig zelfs dat het een bron van ernstige problemen kan zijn in het vormgeven aan wat de mens diep in zijn of haar hart zo graag wil: een monogame langdurige relatie. De media staan bol van seks; de seksuele beelden vliegen je om de oren, maar ieder persoonlijk denkt stiekem: 'Oeps, bij mij werkt dat niet zo!' Maagdelijke jongeren denken geschrokken: 'Moet dat zo?'

Naast alle oppervlakkige aandacht is er toch nauwelijks aandacht voor de achtergrond van seksualiteit en waarom dit én zoveel plezier én zoveel problemen kan geven. Voor jongeren geldt dat seksuele voorlichting van groot belang is, niet alleen om seksueel gevormd te worden, maar ook omdat het de bodem is waarop relaties worden gebouwd en relaties zijn voor mensen van enorm belang. Een eerlijke seksuele voorlichting houdt daar rekening mee.

Het idee dat voor veel valse voorlichting en voor veel seksuele en relationele problematiek zorgt, is de misvatting dat mannen en vrouwen gelijk zouden zijn in seksualiteit en dat slechts de wijze waarop de maatschappij ermee omgaat ervoor zorgt dat er verschillen in gedrag tussen mannen en vrouwen ontstaan. Er is echter een fundamenteel verschil in seksualiteit tussen mannen en vrouwen, al in biologische zin. Dit betreft dan heteroseksuele relaties. Je zou denken dat homoseksuele relaties dan misschien de dans kunnen ontspringen. Maar voor homoseksuele relaties geldt dat, hoe verlicht een cultuur ook is, er een structureel verschil zit in maatschappelijke acceptatie of je heteroseksueel of homoseksueel bent. Homoseksuelen worden op hun seksualiteit veroordeeld, terwijl het bij hen in eerste instantie, net zoals in andere relaties, om de relatie gaat en niet om de seks. Zij hebben gemiddeld zelfs langduriger monogame relaties dan heteroseksuelen!

Seksualiteit is een onderwerp dat de gemoederen altijd in beweging heeft gehouden en altijd controversieel is geweest. Waarom is het dat seksualiteit zo een heftig onderwerp is, heel anders dan opvoeding of carrière maken? De diepste reden is waarschijnlijk dat seksualiteit een moeilijk onderwerp is in ieders leven. Niemand ontspringt de dans. Er zijn grote oplossingen aangedragen in de loop der eeuwen. Bijvoorbeeld de *vrije partnerkeuze* van de eerste seksuele revolutie, rond 1850 (Shorter, 1977). Jongeren waren niet meer afhankelijk van de inschatting van ouders over het maatschappelijk en emotioneel welzijn van hun kinderen. Jongeren mochten zelf de partner kiezen waarmee ze door het leven wilden. Een enorme vooruitgang. Het idee was dat mensen eindelijk een relatie zouden kunnen hebben die de tijd kon doorstaan en die gebaseerd was op wederzijdsheid. De tweede seksuele revolutie was midden twintigste eeuw. De seksualiteit werd gelijk gesteld aan liefde en deze moest vrij van alle conventies komen. Geen seksualiteit voor het huwelijk was uit den boze, mensen moesten ook op seksueel gebied elkaar leren kennen voordat ze het huwelijksbootje instapten.

Het resultaat is voorlopig verbijsterend: mensen blijven trouwen en elkaar levenslange trouw beloven, maar het aantal echtscheidingen neemt nog steeds toe (Singendonk en Meesters, 2002). Seksualiteit is daar een belangrijke factor in. Al was het maar omdat intimiteit en seksualiteit nauw verbonden zijn en intimiteit het basale kenmerk is van belangrijke relaties. De ontwikkeling van intimiteit wordt pas tijdens de puberteit verweven met seksualiteit (Delfos, 1994). Intimiteit hangt nauw samen met tederheid en dit is een onmisbaar onderdeel van de menselijke relaties.

Sinds altijd is er een bewustzijn dat seksualiteit voor vrouwen een groter probleem is dan voor mannen. Ook daar had die twintigste eeuw een antwoord op: vrouwen waren bang voor seksualiteit omdat ze het risico liepen zwanger te raken. De Pil zou alle angst wegnemen en zou vrouwen seksueel bevrijden. Dat bleek minder succesvol te zijn dan gedacht; de aarzeling van vrouwen bleef. Al snel werd een oud idee opgepakt: mensen waren bang van seksualiteit omdat ze te preuts waren opgevoed door staat, kerk en gezin. Deze harnassen moesten afgegooid worden. De psychische kuisheidsgordel moest vernietigd worden. Ook dat mocht niet baten. Het seksuele gedrag is wat vrijer, maar de verschillen blijven bestaan, waardoor er een grote druk op relaties komt te staan.

Er zijn vele verschillen tussen mannen en vrouwen en jongens en meisjes. Dat is van belang op vele gebieden zoals techniek, of taalontwikkeling, maar zeker met

betrekking tot seksualiteit. Jongens nemen vaker het initiatief tot seks en vinden seks iets wat erbij hoort, meisjes vinden het vaak iets intiems dat je deelt met de jongen waar je verkering mee hebt. Als ze geen verkering met een meisje hebben, dan is het vaak moeilijk voor jongens om met dat meisje naar bed te gaan. Voor meisjes is het vaak lastig dat er om seks gevraagd wordt terwijl ze daar (nog) geen zin in hebben. Ze willen eerst weten of die jongen serieus is, want seks is voor de meeste meisjes een serieuze zaak. Dat is niet zo gek, want meisjes zijn ook degene die het risico lopen in verwachting te raken. Zij zitten dan met het kind in hun buik.

Ondanks alle voorlichting lijkt er geen vordering te ontstaan op relationeel gebied. De openheid met betrekking tot seksualiteit heeft vooral succes gehad in het terugdringen van ongewenste zwangerschappen en geslachtsziekten. Hoewel ook daar de winst aan het teruglopen is (TNO, 2002).

De vooruitgang die je merkt, is dat men opener lijkt over seksualiteit dan een halve eeuw geleden. Het is echter de vraag of dit wel ondubbelzinnig een vooruitgang is. Hoewel het doel van de jaren zestig van de vorige eeuw was om taboes te doorbreken, zijn er nieuwe taboes voor in de plaats gekomen. Een nieuw taboe is dat seksualiteit een probleem zou kunnen zijn. Het mag geen probleem zijn, iedereen doet het met iedereen volgens de media en ze hebben de hele tijd orgasmen! Dat dit de werkelijkheid niet weerspiegelt, wordt nauwelijks met kinderen en jongeren gedeeld. Nog steeds schrik ik ervan dat Jerry Springer letterlijk wordt genomen en dat kinderen en jongeren niet door hebben dat het een show is. De voorlichting die jongeren via de media krijgen, is voor een belangrijk deel *geen voorlichting maar oplichting*. Het onderzoek naar de effecten van seks in de media blijft ver achter op alle andere onderwerpen. We weten beter hoeveel rundvlees er gekocht wordt nadat de gekke koeienziekte gesignaleerd is, dan hoe kinderen een beeld van seksualiteit vormen aan de hand van de zogenaamde ingezonden brieven in de jongerenbladen. Een enkel onderzoek doet even schrikken: er is meer sprake van seksueel misbruik en seksuele intimidatie door verstandelijke gehandicapten sinds SBS6 seksfilms uitzendt; er is meer risicovol seksueel gedrag bij meisjes die naar Goede Tijden, Slechte Tijden kijken (Kalma en Schultz, 2003). De leeftijd waarop seksueel gedrag plaatsvindt, is sterk vervroegd (TNO, 2002). Natuurlijk verbaast het ons niet, hoe zou die overstimulering aan seksuele beelden géén invloed kunnen hebben? Maar wat doen we eraan?

Seksuele voorlichting

Seksuele voorlichting vindt nog steeds in belangrijke mate plaats door leeftijdgenoten einde basisschool, begin middelbare school. Kinderen aan het einde van de basisschool vatten alles dubbelzinnig op. Ze lachen en giechelen over dingen die je, zelfs met de beste wil van de wereld, nauwelijks seksueel kan duiden. Ze staan open voor seksuele voorlichting. Wat ze krijgen van leeftijdgenoten is meestal erg gebrekkig, meer stoere verhalen dan deskundige meningen. Met volwassenen over seksualiteit praten is echter ook niet makkelijk. 'Pas op dat je niet zwanger wordt, dat je geen geslachtsziekte krijgt' aan de ene kant en 'seks is leuk' aan de andere kant. Een genuanceerd beeld, zou betekenen dat de volwassene blootgeeft dat hij of zij er moeite mee heeft en dat is taboe.

Het is van groot belang dat jongeren seksuele voorlichting krijgen. Dat moet al vanaf het prilste begin. Seksuele voorlichting begint al door te zien hoe je ouders met elkaar omgaan. Hun tederheid of ruzies leren kinderen wat een relatie is.

Hoewel je zou denken dat ouders moeten voorlichten, zijn zij toch vaak niet de belangrijkste bron. Kinderen willen ook vaak niets van hun ouders horen: je ouders doen 'het' niet, brr.

De aandacht voor seksuele voorlichting is sterk afgenomen. Seksuele voorlichting is sinds altijd al sterk op het gebied van voorbehoedmiddelen en voorkomen van geslachtsziekten, maar zwak op het gebied van seksualiteit opbouwen, verschillen tussen jongens en meisjes of homoseksualiteit.

De kunst van een goede seksuele voorlichting is niet de technische informatie. Een goede voorlichting begint eigenlijk met een blos op de wangen zeggen, dat je het zelf ook wel een moeilijk onderwerp vindt. Op dat moment weet de jongere dat hij of zij overall informatie moet zien te krijgen, dat het zo makkelijk niet is en dat is een goede voorbereiding. Een goede seksuele vorming is een *éducation permanente*. Weten dat je het nooit helemaal zult doorgronden; weten dat het een gevoelig onderwerp is; weten dat er misbruik is; weten dat er onderdrukking is; weten dat het samen opbouwen spannend en erg leuk kan zijn; weten dat seks een onderdeel van het leven is en niet een losstaand gegeven zijn allemaal aspecten die in een goede vorming een plaats zouden moeten krijgen.

Een boek over seksuele voorlichting aanschaffen als ouders en verzorgers is belangrijk. Ga er niet altijd vanuit dat je dat met je kind kan bespreken. Zorg dat het ergens ligt, dan ligt het er een tijdje niet meer en dan ligt het er weer. Kinderen en jongeren willen ook graag wat privacy in hun seksuele ontdekkingstocht. Ze lezen het boek 'stiekem'. Maar op die manier kan je ook zorgen dat het kind de informatie op een manier krijgt waar je achter staat. En hoeveel jongens ook een hekel hebben aan lezen, ze lezen gretig over seks. En juist jongens zijn de risiconemers in seksualiteit. Condooms moeten nog steeds door meisjes aan de orde worden gebracht en zij is degene die de beslissing neemt, terwijl zij juist de minst assertieve is (Stockholm, 2002).

Kinderen zijn ook niet altijd aan alle onderwerpen toe. Dat is de reden dat ik een serie over seksuele voorlichting schreef per onderwerp, een deeltje over menstruatie net zo goed als zwangerschap of eentje over masturbatie of homoseksualiteit (Delfos, 1997-2003). Met achterin informatie voor volwassenen, want die weten het ook niet allemaal! Wat ik er zelf ook weer allemaal van geleerd heb door de serie te schrijven!

In een gesprek over seksualiteit wil een jongere ook niet alles gezegd krijgen, maar heeft hij of zij het nodig dat het denken op 'aan' gezet wordt. Dat hun eigen meningsvorming gestimuleerd en begeleid wordt. Hun hersens gaan op 'uit' als je als volwassene 'vertelt hoe het zit'. Aan het eind van dit hoofdstuk heb ik wat discussiepunten opgesteld om de hersens op 'aan' te zetten.

Seksuele voorlichting is een verworven recht in de westerse cultuur. Hoewel het nog in de kinderschoenen staat. Je zou denken dat het een standaard onderwerp in de opvoeding thuis en op school is. De werkelijkheid is echter dat ondanks de zogeheten verlichting van de jaren zestig op het gebied van seksualiteit, scholen seksuele voorlichting niet in hun schoolleerplan opnamen, lang voordat we het aan het verzet tegen seksuele voorlichting op school door de allochtonen in Nederland konden wijten. Als autochtonen liepen we ook niet hard, blijkt.

Cultuurvlucht

Begin eenentwintigste eeuw is er een sterk besef van multi-culturaliteit. In een land als Nederland is er, net zoals inmiddels in alle andere landen ter wereld, een grote diversiteit aan culturen aanwezig. De achtergrond is verschillend van immigratie tot vluchteling. Omdat seksualiteit zo'n moeilijk onderwerp is, zijn er ook gevoeligheden rond dit onderwerp. Allochtone culturen zouden moeite hebben met het geven van seksuele voorlichting door de docenten aan basis- en middelbare school. Scholen geven aan dat ze daarom ook niet of nauwelijks iets aan seksuele voorlichting kunnen doen, omdat de allochtone ouders hiertegen bezwaar maken. Het lijkt dan alsof de scholen zelf graag zouden willen maar hierin gedwarsboemd worden door andere, zogezegde niet-verlichte culturen. Niet is standaard, wel is uitzondering. Dit geldt voor basisscholen, maar ook op de middelbare scholen is de situatie niet echt rooskleuriger. De docent(e) biologie wordt geacht op het technische gedeelte soelaas te bieden en daarmee voldoet de school aan de taak seksuele voorlichting te geven. Het is echter zo beperkt en vaak zo ontdaan van de emotionele lading en vooral van de moeite die seksualiteit met zich meebrengt. Seks is gevaarlijk of seks is leuk lijken de enige twee alternatieven te zijn.

Het toeschrijven van het niet geven van seksuele voorlichting aan de allochtonen die dit niet wensen, is een *cultuurvlucht*, de cultuur kan als oneigenlijk argument gebruikt worden om niet te hoeven voorlichten. Het geven van seksuele voorlichting is moeilijk, en dat komt vooral omdat degenen die het moeten geven zouden moeten doen alsof het niet moeilijk is.

Voorlichtende uitspraken over seksualiteit

Tot slot een aantal voorlichtende uitspraken over seksualiteit die als leidraad kunnen dienen voor de lezer om zichzelf te doorgronden en om discussies met kinderen en jongeren over seksualiteit op gang te brengen.

* Het is de vraag of jongeren wel zo gediend zijn van al die informatie en die beelden over seks in de media. Het is bij het spreken over seksualiteit van belang om ons te realiseren dat jongeren behoefte hebben aan oprechte informatie en oprechte begeleiding.

* Niet: een meisje is gefrustreerd als ze geen seks wil, maar: seks heeft voor haar een andere functie.

* Niet: jongens en meisjes vinden seks altijd even lekker, maar: jongens hebben meer hormonen die seksualiteit bevorderen dan meisjes.

* Niet: als je seks wil, dan wil je ook penetratie, maar: als je seks wil dan wil de een wat anders dan de ander.

* Niet: seks van jongens is dierlijk, maar: seks is een taal die het jongenslichaam kan spreken en bij meisjes is er sprake van een 'taalachterstand'.

* Niet: seks is gevaarlijk omdat je daar geslachtsziekten van krijgt, maar: seks kan geslachtsziekten met zich meebrengen en dat kan gevaarlijk zijn.

* Niet: seks is leuk, maar: om seks leuk te kunnen vinden, moet je verschillen tussen mensen respecteren.

* Niet: seks kán je, maar: seks moet je leren.

* Niet: de man is polygaam, maar: de man wil ook monogaam leven, maar hij wil ook communiceren in zijn 'taal'.

* Niet: over seks moet je open kunnen praten, maar: seks is een gevoelig onderwerp en daar mag je best bij blozen.

* Niet: iedereen doet het zo'n drie keer per week, maar: mensen durven niet echt over hun seksuele gedrag te praten.

* Niet: als je relatie goed is, is je seks ook goed, maar: als je relatie goed is, wordt de seks moeilijker.

* Als je echt van elkaar houdt wil je met elkaar naar bed, maar het uitvoeren ervan is iets anders.

* Als je van elkaar houdt, wil je intimiteit en is het nodig seksualiteit te leren opbouwen.

* Voorlichting over de techniek van het vrijen is niet zo belangrijk (het zit er onbewust al in, dieren hoeven ook niet voorgelicht te worden); weten dat het een hele kunst is en dat je samen kan en mag klunzen is een betere basis dan kennis van de techniek omdat die suggereert dat als je weet hoe het moet dat je het dan kan en niets is minder waar. Bovendien is mogen klunzen erg spannend.

* Niet: vrouwen hebben een langer voorspel nodig, maar: voor vrouwen is voorspel vaak het eindspel.

Literatuur

Delfos, M.F. (1994). De ontwikkeling van intimiteit. Een ontwikkelingspsychologisch model gekoppeld aan een model van de gevolgen van seksueel misbruik.

Tijdschrift voor Seksuologie, december, 18, 282-292.

Delfos, M. F. (1998-2003). Serie seksuele voorlichting: *Een vrolijke drukte, over menstruatie; Kop en staart, over zaadlozing; Alles erop en eraan, over zwangerschap en bevalling; Verliefd is verliefd, over homoseksualiteit; Zoek de verschillen, over de verschillen tussen jongens en meisjes; Dat heb je van mij, over erfelijkheid en evolutie; Overal te koop, over voorbehoedmiddelen; De dicht-bij-jebed show, over geslachtsziekten; Zin in jezelf, over masturbatie; Dat nare gevoel, over seksueel misbruik.* Bussum: Trude van Waarden Producties.

Kalma, A. en Schultz, N. (2003). Televisiekijken en de bereidheid onveilig te vrijen: een sekseverschil onder middelbare scholieren'. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie en haar Grensgebieden, 58, p.1-8.*

Shorter, E. (1977). *The making of the modern family.* Glasgow: Fontane.

Singendonk, K. & Meesters, G. (2002). *Kind en echtscheiding. Een ontwikkelingspsychologisch perspectief*. Lisse: Swets & Zeitliner.

Stockholm (2002). Expert meeting EIC, European Information Centre.

TNO: Vogels, T; Buitendijk, S.E.; Bruil, J.; Dijkstra, N.S. & Paulussen, T.G.W.M. (2002). *Jongeren, seksualiteit, preventie en hulpverlening. Een verkenning van de situatie in 2002*. TNO-rapport, 2002-281. Leiden: TNO, Divisie Jeugd.